

УДК 657.37

Озеран Алла Володимирівна,

доктор економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку та оподаткування

ДВНЗ «Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана»

Озеран Алла Владимировна,

доктор экономических наук, доцент,

доцент кафедры учета и налогообложения

ГВУЗ «Киевский национальный экономический

университет имени Вадима Гетьмана»

Ozeran A.

Doctor of economics, associated professor,

Associated professor of Accounting and Tax Department

SHEE «Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman»

ІНФОРМАЦІЙНА ПАРАДИГМА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

ИНФОРМАЦИОННАЯ ПАРАДИГМА ФИНАНСОВОЙ

ОТЧЕТНОСТИ

INFORMATION PARADIGM OF FINANCIAL REPORTING

Анотація: У статті досліджується зміст інформаційної парадигми фінансової звітності, яка базується на теорії асиметричної інформації та кібернетичному підході. Визначено мету фінансової звітності, її пріоритетних користувачів, методологічний інструментарій і сучасні технології передачі інформації, виділено пріоритетну звітну форму, основні звітні показники та оцінки, які застосовуються при складанні

звітності. Розглядаються основні принципи організації проектування обробки економічної інформації, які покладено в основу сучасної фінансової звітності та забезпечують узгодження якісних характеристик звітної фінансової інформації з вимогами ефективного здійснення функцій і завдань управління господарською діяльністю підприємства.

Ключові слова: парадигма фінансової звітності, принципи організації проектування обробки економічної інформації, теорія асиметричної інформації, фінансова звітність.

Аннотация: В статье исследуется содержание информационной парадигмы финансовой отчетности, которая базируется на теории асимметрической информации и кибернетическом подходе. Определены цели финансовой отчетности, ее приоритетных пользователей, методологический инструментарий и современные технологии передачи информации, выделены приоритетную отчетную форму, основные отчетные показатели и оценки, применяемые при составлении отчетности. Рассматриваются основные принципы организации проектирования обработки экономической информации, положенные в основу современной финансовой отчетности и обеспечивающие согласование качественных характеристик отчетной финансовой информации с требованиями эффективного осуществления функций и заданий управления хозяйственной деятельностью предприятия.

Ключевые слова: парадигма финансовой отчетности, принципы организации проектирования обработки экономической информации, теория асимметрической информации, финансовая отчетность.

Summary: The paper investigates the content of the information paradigm of financial statements based on the theory of asymmetric information and cybernetic approach. Defined objective of financial statements, its priority

users, methodological tools and modern technology of information transmission, allocated priority reporting form, basic accounting figures and estimates used in the preparation of reports. Considered basic principles of design of economic information that is the basis of modern financial reporting and ensure harmonization of qualitative characteristics of financial information reporting with requirements of the effective implementation of functions and tasks of economic management company.

Key words: paradigm of financial reporting, principles of the design of economic information, the theory of asymmetric information, financial reporting.

Історія та сучасний стан бухгалтерського обліку та фінансової звітності – це розвиток і взаємодія різних облікових парадигм – сукупності теоретичних і методологічних професійних суджень, підходів та термінів, що прийняті науковою спільнотою в певний період часу та використовуються як фундаментальна модель для дослідження науки про бухгалтерський облік, інтерпретації, оцінки та систематизації наукових даних, для усвідомлення гіпотез та вирішення завдань, що виникають в процесі наукового пізнання. Розуміння змісту основних облікових парадигм та оцінка їх ролі у розвитку сучасної облікової практики дозволяють суттєво розширити межі професійної компетенції.

Парадигмальний підхід у дослідженнях розвитку системи бухгалтерського обліку в останні десятиріччя набув широкої популярності. Період, що охоплює кінець XX (з початку 90-тих років) – початок XXI ст., характеризується постійними прагненнями представників вітчизняної наукової спільноти сформувати нові теоретико-методологічні підходи до формування моделей бухгалтерського обліку і фінансової звітності, які б найбільше відповідали сучасним вимогам та умовам економічного та соціального розвитку суспільства. На це, зокрема, вказує проф. П.Я.

Хомин, наголошуючи про необхідність «формаційного переходу до нової парадигми у зв'язку з соціальною, культурною, політичною та економічною модернізацією суспільства» [1, с. 13].

Вперше опис зміни парадигм бухгалтерського обліку здійснено проф. Я.В. Соколовим у його відомій праці «Історія розвитку бухгалтерського обліку» (1985 р.), в якій він виділив три парадигми бухгалтерського обліку: уніграфічну (просту), камеральну та диграфічну (подвійну). З того часу класифікація парадигм має досить значну історію і містить не один класифікаційний підхід, перелік яких постійно розширюється [2, с. 288]. Вітчизняні вчені, досліджуючи періодизацію розвитку обліку як науки та професії, основним її критерієм визначають формування наукових парадигм. Внаслідок цього, сьогодні в наукових працях можна налічити близько десятка новітніх парадигм бухгалтерського обліку, у яких враховано глобалізацію суспільно-економічних відносин, вплив інституційного середовища, впровадження МСФЗ, нові технології та об'єкти обліку тощо.

Досліджуючи становлення і розвиток парадигм бухгалтерського обліку, науковці розглядають звітність переважно як структурний елемент облікової системи. Це не дивно, адже в Україні за встановленою традицією звітність займає другорядну позицію відносно обліку. З хронологічної точки зору «процес ведення бухгалтерського обліку завершується агрегуванням фактичної інформації у встановленому форматі звітних документів» [3]. Проте «потреба широкого кола користувачів у документально підтвердженій звітній інформації задає вимоги до обліку як за спектром необхідних для виміру та відображення об'єктів, так і за методами облікових оцінок» [3]. Підтвердженням саме такого підходу є поступова заміна міжнародних стандартів бухгалтерського обліку на міжнародні стандарти фінансової звітності, які визначають підходи не до обліку об'єктів, а до критеріїв визнання об'єктів у фінансовій звітності, методів їх оцінки та розкриття інформації. У певному сенсі це дає підстави говорити про наукову революцію

в бухгалтерському обліку і формування нової парадигми, в якій центральне місце у проведенні досліджень належатиме фінансовій звітності.

Необхідно визнати, що окремими російськими вченими (А.М. Хоріним, В.Е. Керімовим, І.В. Алексєєвою) здійснено певні дослідження стосовно формування парадигми звітності з урахуванням орієнтації бізнесу на середньо– і довгострокову перспективу. Підхід професорів А.М. Хоріна та В.Е. Керімова полягає у заміні традиційної фінансової звітності звітом про вартість компанії та звітом про ризики [4, с. 69]. І.В. Алексєєва пропагує концепцію стратегічної звітності на основі показника доданої вартості капіталу як нової парадигми звітності комерційної організації, яка дасть змогу адаптувати бухгалтерську звітність до вирішення управлінських завдань [5, с. 5].

Класифікацію парадигм бухгалтерської звітності у розрізі складових облікової системи (користувачі звітності; предмет звітності; часові характеристики; форма подачі інформації) пропонують вітчизняні вчені М.В. Корягін та П.О. Куцик. Характерною ознакою нової парадигми (перспективи розвитку) вчені називають орієнтацію на забезпечення надання поглибленої інформації про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства через формування фінансової, нефінансової та інтегрованої звітності [6].

Необхідно відзначити роботу Н.З. Яцишин, в якій на основі оцінки сучасного стану гармонізації вітчизняної облікової системи з МСФЗ аргументовано теоретичні засади оновленої парадигми фінансової звітності [7, с. 7–8]. В основу даної парадигми покладено чинну систему фінансової звітності України, що виникла і поступово склалася у результаті реформування системи бухгалтерського обліку в напрямі гармонізації з МСФЗ.

Відзначаючи вагомість досліджень з формування сучасних парадигм бухгалтерського обліку і звітності, слід підкреслити, що вони відображають здебільшого глобальні економічно–соціальні зміни у

суспільстві. Між тим, доречно вивчати розвиток теорії та методології бухгалтерського обліку і фінансової звітності у поєднанні з такими суміжними науками, як теорія інформації та фінансовий менеджмент. Такий міждисциплінарний підхід у проведенні досліджень, зазначає проф. С.Ф. Легенчук, «дозволяє подивитись під іншим кутом зору на існуючі в бухгалтерському обліку проблеми із застосуванням методологічного апарату іншої дисципліни» [8, с. 59–60].

Дослідження інформаційного аспекту фінансової звітності дає підстави вести мову про застосування інформаційного підходу до вивчення її змісту, обсягу та методики формування, який ототожнюється з інформаційною парадигмою (на методологічному рівні), що базується на такому фундаментальному положенні: субстанцією різноманітних соціально–економічних явищ і процесів є інформація.

Таким чином, впорядкування інформації у фінансовій звітності повинно ґрунтуватися на дотриманні кібернетичних принципів організації проектування обробки економічної інформації, до яких слід віднести принципи: оптимальності показників; максимізації інформативності показників при мінімізації кількості; виключення дублювання потоків інформації; «конусності» побудови звітної інформації; максимального прискорення передачі звітної інформації до користувачів.

В основу розробки ефективної системи фінансової звітності повинен покладатися принцип оптимальності показників, який означає чітку продуманість структури масивів звітної інформації, що формується, обробляється та використовується. Кожен показник фінансової звітності має характеризуватися активним управлінським використанням, тому що тільки у цьому випадку виправдане його наведення.

Особливе значення має дотримання принципу максимізації інформативності показників при мінімізації їх кількості. Відповідно до цього принципу необхідно, щоб сформовані потоки звітної інформації при мінімальному обсязі містили максимум відомостей для оцінки суті питань,

що вирішуються при виконанні функцій управління, і мінімум відомостей, що висвітлюють другорядні деталі. Система фінансової звітності повинна будуватися відповідно до інформаційних потреб управління, відображати стан економічного об'єкта і не містити показники, які не використовуються або використовуються мало, оскільки це ускладнює ефективне використання інформації в управлінні.

Виконання цього принципу пов'язано з проблемою агрегування звітної інформації, рівень якого визначає ступінь аналітичності фінансових звітів. В.В. Патров і В. В. Ковальов вважають споконвічним питання про доцільність і необхідний ступінь складності балансу, необхідності розширення складу його статей, введення додаткових групувань, адже чим вище рівень агрегування, тим менш аналітичний баланс [9, с. 15]. Низький ступінь агрегування призводить до безсистемності та некерованості великими обсягами даних, що циркулюють в системі. І навпаки, занадто велике агрегування даних може призвести до різкого скорочення їх інформативності та аналітичності.

В пошуку шляхів створення досконалішої інформаційної системи фінансової звітності практично дуже плідним виявляється застосування принципу «конусності» побудови звітної інформації, який зумовлює посилення агрегації її показників з підвищенням рівня управління. Тобто чим вища управлінська ланка, до якого надсилається «знизу» звітність, тим більш агрегованими повинні бути її показники, тим менше в них повинно відображатися деталей.

Звідси випливає цікавий висновок і наступний принцип: організацію інформаційних потоків слід здійснювати на основі чіткого обґрунтування їх ролі в реалізації всього комплексу функцій управління. Визначати кількість і склад потоків необхідно таким чином, щоб виключити усяку можливість дублювання та досягнути при цьому їх повного узгодження, взаємодоповнення для високоефективного задоволення інформаційних потреб системи управління.

Інформаційний підхід відображає методологічний аспект до формування парадигми фінансової звітності. Однак, оскільки фінансова звітність виступає інформаційним ресурсом фінансового менеджменту, тенденції її розвитку повинні базуватись на новітніх теоріях фінансового менеджменту. Так, одним із основних напрямів в управлінні фінансами корпорацій постає теорія асиметричної інформації.

Згідно з теорією інформаційної асиметрії особи, які приймають рішення, схильні до конфіденційності, що дозволяє приховувати відомості про некомпетентні помилкові рішення, уникати відповідальності. Відсутність інформації у власника про реальний стан речей на підприємстві створює загрозу фінансової нестабільності, недоотримання очікуваних вигід або отримання прямих збитків, потенційного банкрутства. Подолання протиріччя між прозорістю і конфіденційністю відбувається через усвідомлення корисності прозорої фінансової звітності для всіх, в тому числі і для її укладачів.

Основні теоретичні висновки теорії асиметричної інформації по-перше, пояснюють об'єктивну неможливість методології бухгалтерського обліку одночасно і в рівному ступені задовольнити інформаційні потреби усіх груп користувачів в процесі побудови однієї моделі фінансової звітності, по-друге, передбачають в якості пріоритетних користувачів фінансової інформації керівників компанії та їх дійсних акціонерів, між якими, незважаючи на спільні загальні цілі (підвищення ефективності діяльності та максимізація прибутку компанії), існує конфлікт інтересів у межах агентської проблеми, по-третє, дають підстави визначити напрями розвитку фінансової звітності як методологічного інструменту в боротьбі з асиметричною інформацією, а в результаті – виділити сучасну парадигму фінансової звітності (рис. 1).



Рис. 1. Інформаційна парадигма фінансової звітності

[розроблено автором]

У межах інформаційної парадигми фінансової звітності виділено пріоритетну групу користувачів звітності, до яких віднесено дійсних акціонерів, власників та менеджмент підприємства. Об'єднання цих користувачів в одну групу пояснюється спільною метою – максимізацією

прибутку підприємства. Оскільки фінансова звітність є публічною і орієнтована у першу чергу на зовнішніх користувачів, виділення внутрішніх користувачів – керівництво підприємства (важлива роль при цьому відводиться фінансовому менеджменту) як пріоритетних обґрунтовано тим, що саме вони приймають рішення щодо розвитку діяльності підприємства, необхідності та обсягу інвестицій.

Головними потребами сучасного управління є можливість володіння інформацією та засобами впливу для досягнення належної рентабельності, яка вимірюється такими показниками ефективності, як операційний прибуток, коефіцієнт повернення інвестицій, рентабельність задіяного капіталу або економічна додана вартість. Дані показники розраховуються на основі Звіту про фінансові результати, що і обумовлює його важливість.

З метою зниження інформаційної асиметрії між різними групами користувачів фінансової звітності через несумісність її форматів в інформаційній парадигмі передбачено застосування новітніх стандартизованих технологічних платформ, однією з яких є гнучка мова бізнес-звітності – XBRL.

Отже, обґрунтування інформаційної парадигми фінансової звітності уможливорює розуміння основних ринкових чинників, що зумовлюють розвиток її методології, проектування обсягу та змісту фінансової інформації. Це сприятиме виявленню ключових тенденцій розвитку фінансової звітності, проведенню наукових досліджень, спрямованих на вирішення проблеми інформаційної асиметрії через підвищення транспарентності фінансової звітності, що відображатиме об'єктивну реальність господарської діяльності підприємств.

Література

1. Хомин П.Я. Формування системи звітності сільськогосподарських підприємств та її облікового забезпечення : автореф. дис. на здобуття

- наукового ступеня доктор. екон. наук: спец. 08.06.04
«Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Хомин Петро Якимович. –
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Української академії аграрних наук, 2004. – 34 с.
2. Рета М.В. Становлення та розвиток парадигми бухгалтерського обліку / Рета М.В. // Бізнесінформ. – 2014. – № 10. – С. 287–293.
 3. Панков Д. А. Финансовый кризис и бухгалтерский учет: взгляд из Беларуси / Д. А. Панков // Міжнародний збірник наукових праць. – Вип. 1(13). – 2009. – № 1. – С. 31–48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2009_1/stat5.pdf.
 4. Хорин А.Н. Стратегический анализ: учеб. пособие / А. Н. Хорин, В. Э. Керимов. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Экспо, 2009. – 480 с.
 5. Алексеева И. В. Основные принципы формирования стратегической отчетности на основе показателя добавленной стоимости капитала / И. В. Алексеева // Учет и статистика. – 2009. – №1(13). – С. 5–12.
 6. Корягін М.В. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської звітності : монографія / М. В. Корягін, П. О. Куцик. – Київ: Інтерсервіс, 2015. – 276 с.
 7. Яцишин Н.З. Складання, аналіз та аудит фінансової звітності підприємств : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Наталія Зиновіївна Яцишин. – К.: ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана», 2012. – 20 с.
 8. Легенчук С.Ф. Бухгалтерське теоретичне знання: від теорії до метатеорії : монографія / С.Ф. Легенчук. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – 336 с.
 9. Патров В.В. Как читать баланс / Патров В.В., Ковалев В.В. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Финансы и статистика, 1993. – (Бухгалтеру промышленного предприятия). – 256 с.